

JOEEP

e-ISSN: 2651-5318

Journal Homepage: <http://dergipark.org.tr/joeeep>

Araştırma Makalesi • Research Article

Sürdürülebilirlik Sinyali Olarak Faaliyet ve Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma*

Analysis of The Activity and Sustainability Reports as A Sustainability Signal: A Study in The BIST Sustainability Index

Kemal Heybet ^{a, **} & Cengiz Duran ^b

^a Doktorant, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 43100, Kütahya /Türkiye
ORCID: 0000-0002-0375-5316

^b Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, 43100, Kütahya /Türkiye
ORCID: 0000-0001-7910-0677

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 10 Ocak 2023

Düzeltilme tarihi: 26 Şubat 2023

Kabul tarihi: 14 Mart 2023

Anahtar Kelimeler:

Sinyal Kuramı

Kurumsal Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik Endeksi

BIST

ARTICLE INFO

Article history:

Received: Jan 10, 2023

Received in revised form: Feb 26, 2023

Accepted: March 14, 2023

Keywords:

Signal Theory

Corporate Sustainability

Sustainability Index

BIST

ÖZ

Bu çalışmada, işletmelerin sürdürülebilirlik çalışmalarının faaliyet gösterdikleri sektörlerle ve akademik çalışmalarla ne kadar uyumlu olduğu incelenmiştir. Araştırmanın teorik altyapısı Sinyal kuramına dayandırılmaktadır. Bu amaçla BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 70 işletmenin 2008-2018 yılları arasında Kamuyu Aydınlatma Platformunda (KAP) yayınladıkları faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarından veriler elde edilerek Türkiye'deki sürdürülebilirlik çalışmalarının yıllara göre gelişim süreci araştırılmıştır. Akademik çalışmalarda yer alan kurumsal sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları, Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları endeksine göre gruplandırılmıştır. Faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarından içerik analizi yöntemi ile elde edilen verilerle sektörel ortalamalar hesaplanarak sürdürülebilirlik çalışmalarında kurumsal sürdürülebilirliğin hangi boyutlarına daha çok yer verildiği araştırılmıştır. Sonuç olarak, işletmelerin sürdürülebilirlik çalışmalarının, akademik çalışmalarla uyumlu olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, devlet destekli işletmelerin sürdürülebilirlik çalışmalarının diğer işletmeler tarafından model alınması ile bu çalışmaların yıllara göre artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

In the study, which examines how the sustainability studies of businesses are compatible with the sectors and academic studies they operate in, and that these studies are sent to stakeholders with a critical perspective, the 70 enterprises in the BIST Sustainability Index published in the Public Disclosure Platform (KAP) between 2008-2018. Data were obtained by observing the development process by years of work in Turkey sustainability. The economic, social and environmental dimensions of institutional sustainability in academic studies are grouped according to the United Nations 2030 Sustainable Development Goals index. Sectoral averages were calculated with the data obtained from the activity and sustainability reports using the content analysis method and it was investigated which dimensions of corporate sustainability were used more in the sustainability studies.

1. Giriş

Doğa ile insan arasındaki etkileşim insanlık tarihi kadar eskidir. Doğal kaynaklardan faydalanan insan ihtiyaçlarının

sınırlarını belirlememekle beraber bu ihtiyaçları karşılayacak kaynakların da sınırsız olduğu bilinci ile yaşamaktadır (Özkan, 2022:199). Zaman geçtikçe sınırsız

* Bu çalışma, 2020 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından kabul edilen "Sürdürülebilirlik sinyali olarak faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi: BIST sürdürülebilirlik endeksinde bir araştırma" başlıklı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

** Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: kmlhybt@gmail.com

Atıf/Cite as: Heybet, K., & Duran, C. (2023). Sürdürülebilirlik Sinyali Olarak Faaliyet ve Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 8(1) 23-38.

This article is published under the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0) licence. Anyone may reproduce, distribute, translate and create derivative works of this article (for both commercial and non-commercial purposes), subject to full attribution to the original publication and authors.

insan ihtiyaçlarını karşılayan doğal kaynakların sınırlı olduğu anlaşılmış ve kaynakların bilinçli kullanılması konusu gündeme gelmiştir. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bugün bilinçli davranılması gerektiği düşüncesi sürdürülebilirlik anlayışının temelini oluşturmuştur. II. Dünya savaşı sonrasında hızla büyüyen endüstrinin, oluşturduğu olumsuz etkilerin, ekonomik refahın geliştirilmesi adına göz ardı edilmesi küresel boyutta ekolojik problemlere sebep olmuştur. Dünya genelinde ekolojik dengenin bozulması uluslararası kurumları harekete geçirmiştir.

1983 Yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurulmuş ve sürdürülebilir kalkınma konusunda çalışmalar başlatılmıştır. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu başkanı G. Harlem Brundtland'ın 3 yıllık çalışma sonucu yayınladığı raporda çevre ve ekoloji sorunlarının uluslararası düzeyde yapılacak iş birlikleri ile çözüleceği vurgulanmıştır.

Sürdürülebilirlik birçok farklı disiplinde çalışma konusu olsa da sürdürülebilirliğin ilk ortaya çıkışı daha çok işletmecilik faaliyetlerini kapsamaktadır. Sürdürülebilirlik bu faaliyetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları üzerinde yoğunlaşarak işletmelere yaşamlarını sürdürebilmeleri için önemli stratejik avantajlar sunmaktadır.

Sürdürülebilirlik çalışmaları ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla işletmelerin vizyonlarına rehber olmaktadır. Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu işletmelerin temel amaçları olan kar ve süreklilik yeteneklerini araştırırken, sosyal boyutu işletmenin sosyal bir varlık olma özelliğine ve toplumsal konulara kayıtsız kalmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Sürdürülebilirliğin çevresel boyutu ise kaynak israfının önlenmesi ve gelecek nesillerin yaşam standartlarının tehlikeye atılmaması konularında işletmelere önerilerde bulunmaktadır.

İşletme faaliyetlerinin sürdürülebilmesi yapısal olarak meşruiyeti sağlamakla mümkündür. Suchman (1995)'a göre işletmeler sahip oldukları yapı ve imaj doğrultusunda kitleler tarafından meşruiyet kazanmaktadırlar. Örgütsel eylemlerin meşruiyeti bireysel aktörler, mesleki birlikler, hükümetler, çıkar grupları tarafından değerlendirilmektedir. İşletmelerin başarısı ise paydaşların istek ve ihtiyaçlarını karşılama yeteneği doğrultusunda değerlendirilmektedir. Paydaşların beklentilerini en yüksek düzeyde karşılayan işletmeler en itibarlı işletmeler olarak görülmektedir.

İşletmeler, faaliyetleri hakkında bilgiler sunarak paydaş beklentileri doğrultusunda çalıştıklarının sinyalini vermektedirler. İşletmelerin bu davranışları sinyal kuramı perspektifinden açıklanabilmektedir. Bilgi ekonomisi kuramı olan sinyal kuramı işletme faaliyetlerini temsil eden sinyallerin paydaşlara işletme hakkında önemli bilgiler aktardığını açıklamaktadır. İşletmeler, gönderdikleri sinyallerle paydaşların algılarını yönlendirerek kurumsal itibarlarını güçlendirmek istemektedirler.

Araştırmada BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan

işletmelerin faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları sürdürülebilirliğin sinyali olarak incelenmektedir. Sektörlere göre gruplandırılan işletmelerin sürdürülebilirlik sinyalleri ekonomik, sosyal ve çevresel boyutta araştırılarak, sektörel eğilimler yıllar bazında karşılaştırılmaktadır. Faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarından elde edilen verilerle sektörlerin yıllık ortalamaları karşılaştırılarak Türkiye'deki sürdürülebilirlik çalışmalarının gelişiminin incelenmesi amaçlanmaktadır.

2. İşletmeler İçin Sürdürülebilirliğin Önemi

Doğadaki her bir canlı gibi işletmelerin de yaşam süresi bulunmaktadır. İşletmelerin yaşam süresi ortakların yaşam sürelerine bağlı olarak değişmektedir. Sürdürülebilirlik felsefesi ile hareket eden işletmelerin yaşam süreleri, ortakların devam eden kuşakları boyunca sürmektedir (Clarke ve Clegg, 2003: 60-61).

İşletmeler açısından sürdürülebilirlik; ekonomik faaliyetlerin sosyal ve çevresel koşullara orantılı bir şekilde yürütülmesi olarak ifade edilmektedir. Hem ulusal hem de küresel boyutta ekonomiye katkıda bulunan işletmelerin, ekonomik sorumluluklarının yanında sosyal ve çevresel sorumlulukları da vardır. Bu nedenle işletmeler sadece hissedarlarına ve yatırımcılarına karşı değil, tüm paydaşlarına karşı sorumluluk bilinci ile davranmaları gerekmektedir. Sorumluluk bilincinin beraberinde getirdiği birtakım sorunlar, işletmelerin yönetim anlayışında sürdürülebilirlik kavramının önemini artırmıştır. İşletmeleri sürdürülebilirlik çalışmalarına yönlendiren sebepleri şöyle sıralayabiliriz (Aksoy, 2013: 2);

- (i). İklim değişikliğinden dolayı küresel boyutta ortaya çıkan çevresel felaketler sebebiyle, işletme faaliyetlerinin dikkatli bir şekilde yürütme gerekliliği ortaya çıkmıştır.
- (ii). Uluslararası ticari anlaşmalar işletmeler için sürdürülebilirlik kavramının önemini ön plana çıkarmıştır.
- (iii). İşletmelerin kredi kullandıkları uluslararası finans kuruluşlarının kredi kullanım koşullarında sürdürülebilirlik kavramına yer verilmeye başlamıştır.
- (iv). Entegre raporlama bağlamında, ekonomik sosyal ve çevresel göstergelere de yer verilmeye başlamıştır.
- (v). Yatırım kararları verilirken işletmelerin sadece finansal performansı değil, sosyal ve çevresel çalışmaları da yatırımcılar tarafından değerlendirmeye alınmaktadır.
- (vi). Müşterilerin, işletmelerden çevresel ve sosyal konularda duyarlı davranmalarını beklemeleri, işletmeleri ürün ve hizmet arzında daha hassas davranmaya yönlendirmiştir.
- (vii). Finansal tablolarla beraber, çevresel ve sosyal göstergelerin yer aldığı tabloların sunulması şartı borsaya kota olma koşullarına eklenmiştir.

(viii). Ekonomik, çevresel ve sosyal kaynakları etkin kullanarak, rekabet üstünlüğünün sağlanması işletmeler için önemli hale gelmiştir.

Sürdürülebilirlik işletmeler düzeyinde önemli olduğu kadar makro düzeyde de önem arz etmektedir. Devlet, işletmelerden ve diğer kuruluşlardan toplum yararına yapılan faaliyetlerin sürekli olmasını beklemektedir. Bu sebeple sürdürülebilirliği başarılı bir şekilde sağlayan işletmelerin sayısının artması makroekonomik açıdan sağlam bir ekonominin var olduğunun göstergesidir (Aslanbay, 2008: 50). Sürdürülebilir işletmelerin sayısının artması ekonomik sistemle beraber paydaşlara da faydalar sağlayacaktır. Toplumun ihtiyaçlarını karşılamakla beraber paydaşların refahını da artırmak işletmelerin temel hedeflerinden birisidir (Mirze, 2010: 391). İşletmelerin, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için uyguladıkları ekonomik sosyal ve çevresel politikalar, işletmeler için stratejik bir önem taşımaktadır. Sürdürülebilirlik faaliyetlerini gelecekte de devam ettirmeleri, işletmelere stratejik anlamda kalkınma ve rekabet avantajı gibi birçok faydalar sağlayacaktır.

Sürdürülebilirliğin sağlanması işletmelerin birtakım şartlara uyması ile mümkündür. Kılıç (2006)'a göre bu şartları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

(i). Kaynakların adil kullanılması için etkin bir üretim sisteminin kurulması.

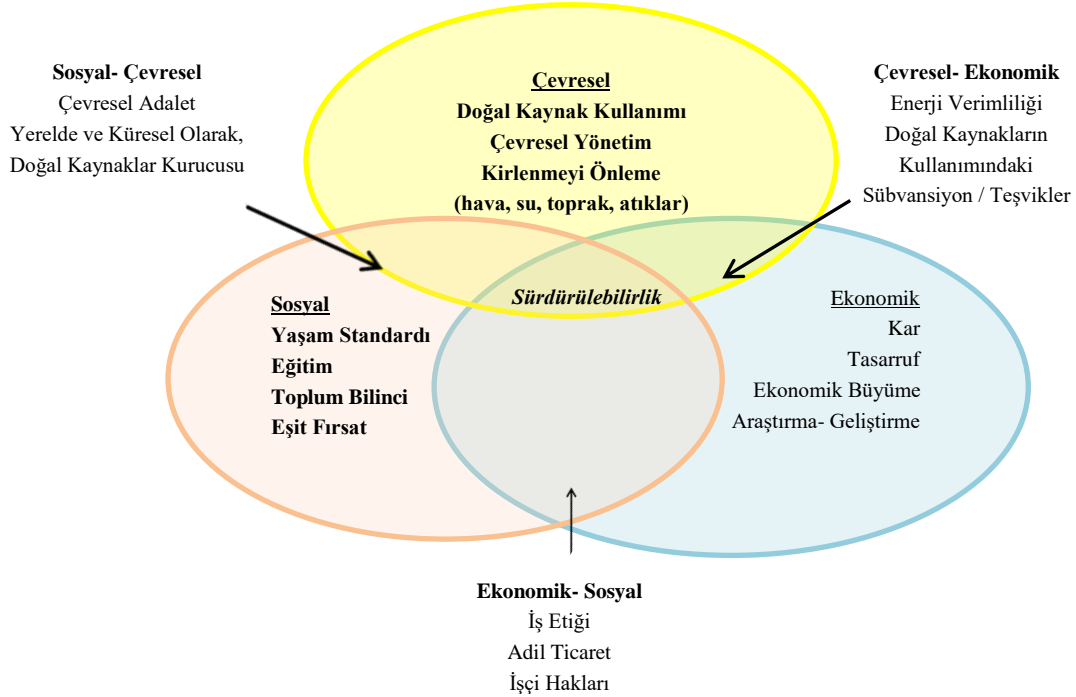
- (ii). Karşılaşılan sorunların çözümlerini güncel tekniklerle çözebilecek teknolojik sistem.
- (iii). Karar aşamalarında tüketicilerin etkin katılımını sağlayan siyasal sistem.
- (iv). Toplumsal sorunları ve anlaşmazlıkları çözüme kavuşturabilecek sosyal sistem.
- (v). Kendi imkanları ile sürdürülebilir üretim yapacak işletmelerin faydalanacağı teknik bilgi ağını sağlayacak ekonomik sistem.

2.1. Sürdürülebilirliğin Üç Boyutu

Kar elde etmek amacıyla kurulan işletmeler incelendiğinde sürdürülebilirliği üç ana boyutta incelemek mümkündür. İşletmelerin görevi sadece kar elde etmekle yeterli görülmemekte aynı zamanda çevre ve doğal kaynakları gelecek nesiller için koruma yükümlülükleri vardır. Bundan dolayı işletme yönetimlerinin sürdürülebilirlik çalışmalarını ekonomik, sosyal ve çevresel boyutta değerlendirmeleri gereği ortaya çıkmıştır (Bıçakçı, 2012: 49).

Sadece finansal sonuçlara odaklanarak faaliyetlerini sürdüren işletmeler, zamanla faaliyetlerinin neden olduğu olumsuzlukların farkına varmışlardır. Bu olumsuzlukları yok etme çalışmaları sürdürülebilirliği ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilir ekonomi, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir sosyal yaşam işletme faaliyetlerine yön veren unsurlar olmuştur.

Şekil 1: Sürdürülebilirliğin Boyutları ve Aralarındaki İlişki

Kaynak: Elkington (1997)

Sürdürülebilirliğin üç boyutunun birbirinden bağımsız olarak düşünülmesi ve incelenmesi zamanla boyutlar arası

sorunları ortaya çıkarmıştır. İşletmeler faaliyetlerinin çevre üzerinde olumsuz etkilerini ve bu etkilerin ekolojik

dengenin hızla bozulmasına sebep olduğunu fark etmeleri ile mevcut iş yapma şekillerini gözden geçirmeye ihtiyaç duymuştur. Doğadaki sınırlı kaynakların artan maliyetlerini de dikkate alarak sürdürülebilirliğin üç boyutunu birlikte değerlendirecek yöntemler üzerinde çalışmışlardır (Özgül ve Mengi, 2016: 120).

Literatürdeki sürdürülebilirlik boyutlarının tarihi 1997 yılında girişimci John Elkington tarafından ortaya atılan “Triple Bottom Line” kavramına dayanmaktadır (Elkington, 1997). Bu yaklaşıma göre sürdürülebilirliğin üç boyutunun birbirileri ile ilişkilendirilerek incelenmesi gerekmektedir.

2.1.1. Ekonomik Boyut

Ülkelerin yüzyıllar boyu temel politikaları ekonomi üzerine kurulmuştur. Refahın maksimize edilmesi ve tüketim yararını arttırması beklenen ekonomi, doğal kaynakları aşırı tüketmeden insanların ürün ve hizmet ihtiyaçlarını karşılayan sürdürülebilir bir sistem olarak tarif edilmektedir. Geleneksel bakış açısı doğal çevreyi ekonominin büyüme kaynaklarından biri olarak kabul etmektedir. Sanayinin hızlı gelişmesine bağlı olarak kaynakların sınırsız kullanılması ekonomi ile çevre arasında çatışma oluşturmuştur. Ekonomik gelişmeye odaklanıldığı zaman başka unsurları düşünmek zordur (Tutulmaz, 2012: 613).

Sermayenin bozulmasını önlemek vizyonu ile zaman içerisinde refahın muhafaza edilmesine odaklanan sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu, gelecek nesiller için olan kaygıları işaret etmektedir. Zamanla, kaynakların tükenme ihtimali sürdürülebilirlik için önemli bir konu olmuştur. Üretim süreçlerinde daha az malzeme kullanılması, üretimden arta kalan atıkların dönüştürülebilir olması ve enerjinin tekrar hammaddeye dönüştürülmesi konuları sürdürülebilirliğin ekonomik boyutunun öncelikli olarak değerlendirdiği konulardır (Bilgili, 2017: 563).

İşletmeler açısından ekonomik sürdürülebilirlik, öz sermayenin, yabancı kaynakların ve know-how sermayesinin yönetildiği fayda-maliyet ilişkisini ifade etmektedir. İşletmeler ekonomik, sosyal ve çevresel kaynakları baz alarak riskleri ve fırsatları değerlendirmekle, paydaşlar için değer üretmeyi amaçlarlar (Nemli, 2004: 24).

McDermott’a göre aşağıdaki ilkeleri uygulamakla ekonomik sürdürülebilirlik sağlanabilir (Topal, 2019: 5);

- (i). Şeffaf raporlama politikaları
- (ii). Açık kapı politikaları
- (iii). Küresel uyum
- (iv). Adil ticaret politikaları
- (v). Gelişim aşamasındaki etkin piyasalar
- (vi). Yolsuzlukla mücadele politikaları
- (vii). Tüketici haklarının korunması
- (viii). Paydaşlar için üretilmiş sosyal sorumluluk politikaları

Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutundan bahsederken “doğal sermaye” kavramı ön plana çıkmaktadır. “Doğal sermaye” tüm doğal kaynakları, çevrenin fonksiyonlarını, toprak ve atmosfere dair tüm işlevleri kapsamaktadır. Doğal sermayenin, sürdürülebilir kalkınma ile korunabileceği iddia edilmektedir (Harris, 2000: 9).

Dünyanın en savurgan canlıları olan insanlar her zaman ürettiğinden fazlasını tüketmeye meyillidir. İnsanlığın sınırsız tüketim çılgınlığı ile hareket etmesi doğadaki kaynakların hızla azalmasına hatta yok olmasına sebep olmaktadır.

2.1.2. Sosyal Boyut

Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu, çevre içinde yaşayan insanların gereksinimlerini toplumsal perspektifte incelemektedir. Sosyal sürdürülebilirlik, adalet, şeffaflık, etik, sosyal hizmetler, refah, eğitim gibi konuları kapsamaktadır. Adam Smith 1776 yılında yayımladığı Milletlerin Zenginliği kitabında toplumlara zenginlik kazandıran öğeleri araştırmış, adil ve eşit sosyal sistemin ekonomik gelişmeye olumlu katkı sağlayacağını savunmuştur (Kiremitçi, 2019: 22).

Sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun odak noktası toplumdaki tüm bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarıdır. Bundan dolayı sosyal sürdürülebilirlik sosyal kaynaklarını koruyabilen, geliştirebilen ve karşılaşacağı sorunlara çözüm üretebilen sosyal bir toplumu işaret etmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik, bugünkü nesiller kadar gelecek nesillerin de sosyal haklardan yararlanabilmesini amaç edinmektedir (Linnenluecke, Russel ve Griffiths, 2009: 434).

Toplumun sosyal refahının sürdürülebilirliği için bireysel ve toplumsal kapasitenin kullanılması gerekmektedir. Bireylerin sosyal rehanın artması ile toplumun da sosyal refahının da yükseleceğine işaret eden bireysel kapasite ve toplu eylemde bulunmayı sağlayan ilişkilere odaklanan toplumsal kapasite, toplumun sürdürülebilir olmasının gerekliliklerindedir. Sürdürülebilir sosyal toplum için aşağıdaki 5 ilkeye yatırım yapılmalıdır (Bilgili, 2017: 566);

- (i). Eşitlik ilkesi: Toplumdaki tüm bireyler için, özellikle de maddi durumları yetersiz olan bireyler için eşit fırsatlar oluşturulmalıdır.
- (ii). Çeşitlilik ilkesi: Toplumsal çeşitlilik ön plana çıkarılmalıdır.
- (iii). Bağlılık ilkesi: Toplumu oluşturan kurumsal yapılar birbirileri ile bağlantılı olarak inşa edilmelidir.
- (iv). Yaşam kalitesi ilkesi: Tüm bireylerin temel insani ihtiyaçlarının karşılanacağı garanti edilerek iyi bir yaşam kalitesi sunulmalıdır.
- (v). Demokrasi ve yönetim ilkesi: Demokratik, şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim şekli oluşturulmalıdır.

İşletmeler düzeyinde sosyal sürdürülebilirlik, işçi hakları, eşitlik, esnek çalışma saatleri, eğitim olanakları, doğum izinleri, etik iş uygulamaları, iş yeri güvenliği, adil ücretlendirme, adil terfi olanakları gibi konuları kapsamaktadır. İşletmelerin paydaşlarına ve çalışanlarına karşı sorumlulukları olduğu kadar yerel topluma karşı da sorumlulukları vardır. İçinde bulunduğu çevreyi etkileyecek faktörleri belirlemek ve sosyal olanaklar konusunda halka bilgi vermek işletmelerin topluma karşı olan sorumluluklarındandır. Ayrıca yasal çalışma şartlarına uymadan düşük ücretli işçi ve çocuk işçi çalıştırılmaması, çok kötü çalışma koşullarının kullanılmaması konuları da işletmelerin uyması gereken kriterlerdendir (Kılınç, 2019: 10).

Sosyal sürdürülebilirliğin hedeflerinden biri de beşerî ve toplumsal sermayenin korunması ve geliştirilmesidir. İşletmeler için beşerî sermaye çalışanların ve paydaşların işletmeye olan bağlılıklarıdır. Toplumsal sermaye ise toplum için eğitim sisteminin iyileştirilmesi, adalet, sağlık gibi kamu hizmetlerinin sunulması, girişimciliğin desteklenmesi konularını kapsamaktadır (Tüm, 2014: 64).

2.1.3. Çevresel Boyut

Çevre, içinde insanla beraber milyonlarca canlı barındıran bir kavramdır. Ekolojik dengenin sağlanması çevre ile insan arasındaki ilişkiden etkilenmektedir. Sürdürülebilirliğin çevresel boyutu doğal kaynakları aşırı tüketmeden, kaynaklara zarar vermeden gelecek nesillerin de ihtiyaçlarının karşılanabilmesidir (Kiremitçi, 2019: 21).

Harris'e göre sürdürülebilirliğin çevresel boyutu; kaynakları aşırı tüketmeyen, yenilenebilir kaynakların tercih edildiği, yenilenemeyenlerin ise sadece yatırımlarda kullanıldığı ve telafi edildiği, biyolojik çeşitliliği dengede tutan bir sistemi ifade etmektedir (Harris, 2000: 6-7). Yenilenemeyen kaynakların kullanılmadığı, yenilenebilir kaynakların ise telafi edilebildiği durumlarda çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması mümkün olacaktır (Bilgili, 2017: 565).

Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için gerekli politikalar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Toprak, 2006: 150-153);

- (i). Kirleten öder ilkesi: Çevreyi kirletenlerin, çevreye verilen zararların giderilmesi maliyetlerini üstlenmesini ifade eder. Bu ilke ilk defa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından sunulmuş ve birçok uluslararası toplantıda gündem maddesi olmuştur. Bu ilke en temel ilke olmakla beraber herkes tarafından kabul görülebilir bir düzeye getirilmesi için gerekli tüm koruma maliyetlerinin kirletene ödetilmesini amaçlamaktadır. Üretilen mal ve hizmetlerin değerine koruma maliyetlerinin yansıtılması bu ilkenin temel hedeflerinden biridir.
- (ii). İhtiyat ilkesi: Bu ilke kirleten öder ilkesinin iktisadi temeline karşılık hukuki bir yaklaşım sergilemektedir. İlke, sorun alanlarının önceden tespit edilerek doğabilecek zararları önlemeyi

çevreyi uzun dönemde korumayı hedeflemektedir. Çevreye zarar verebilecek her türlü tehde karşı ihtiyat önlemler alınması gerektiği önerilmektedir.

- (iii). Önleme ilkesi: Avrupa Birliği'nin çevre politikaları arasında önemli yer alan bu ilke çevre sorunlarına oluşma esnasında müdahale etmeyi amaçlamaktadır. İlk olarak zararın ortaya çıkmasından önce gerekli önlemlerin alınmasının gerektiğini vurgulamaktadır.
- (iv). İş birliği ilkesi: Çevre sorunları çok geniş alanları etkisi altına almaktadır. Dolayısıyla çevre politikalarının başarılı sonuçlar verebilmesi için hem küresel hem de yerel boyutta iş birlikleri oluşturulması gerekmektedir. Bu ilke çevre sorunlarına çözüm üretirken sanayi, turizm, ticaret, yerel yönetimler ve hükümetin iş birliği ile hareket etmelerini önermektedir. Uluslararası ölçekte ise AB, Dünya Bankası, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılabilir.

İşletmeler açısından baktığımız zaman, sürdürülebilir çevre işletmenin çevresine olan zararını azaltması, çevreyi etkileyen uygulamaları incelemesi ve çözüm yolları üretmesiyle mümkündür. Birçok işletme, faaliyetlerinin çevreye olan etkilerini araştırmakta ve bu etkileri azaltmaya çalışmaktadır. İşletme faaliyetlerinin çevreye etkisi, üretim tesislerinin, ürünlerin ve süreçlerin çevreye zarar vermeyecek bir sistemle uygulandığı zaman azalmaktadır. İşletmeler çevresel zararları önlemek için birçok yöntem uygulayabilirler. Düşük enerji tüketimi, atıkların ve toksin maddelerin doğaya salınmasının azaltılması, geri dönüşümün desteklenmesi, yeniden üretim ve yeniden kullanma lojistik faaliyetleri, işletmelerin çevresel zararları önleyebilecekleri başlıca yeşil uygulama alanlarını oluşturmaktadır (Nikolaou vd., 2013: 175).

2.2. Türkiye'de Sürdürülebilirlik Çalışmaları

Türkiye'de sürdürülebilirlik çalışmalarının tarihi yakın geçmişe dayanmaktadır. Sürdürülebilirlik yaklaşımı ilk defa ekoloji ve çevresel konularla Türkiye'de gündem olmuştur. 1978 yılında Türkiye'yi uluslararası platformlarda temsil edecek Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur. 1982 yılında ise sürdürülebilirlik üzerine ilk kanun anayasaya eklenmiştir. Kanun, anayasanın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" bölümündeki 56.Maddede "Herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı vardır. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve kirlenmeyi önlemek devletin ve tüm vatandaşların borcudur" şeklinde açıklanmaktadır (Mevzuat, 1982).

Yasal düzenleme olarak doğrudan sürdürülebilirlik mevzuatı olmamasına rağmen iş hayatındaki birçok konunun düzenlenmesinde sürdürülebilirlik kavramlarına ve bu alandaki çalışmalara rastlamaktayız. 2000'li yıllardan itibaren ülkenin plan ve politikalarında sürdürülebilir büyüme, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma kavramları kullanılmaktadır. Dünya Sürdürülebilir

Kalkınma Zirvesinin 2002 yılında yapılan Johannesburg toplantısında Türkiye Ulusal Raporu yayımlanmıştır. Raporda Türkiye'nin sürdürülebilirlik hedefleri şöyle açıklanmaktadır (Özkol vd., 2005: 139);

- (i). Yasalara uyulması, toplumsal ve çevresel değerlere karşı duyarlı davranılması.
- (ii). Üretim, satış ve dağıtım sonrası verilen hizmetlerde çevresel ve toplumsal değerlerin korunmasına önem vermek, bilgi ve iletişime açık olmak.
- (iii). Saydamlık ve hesap verilebilirlik ilkelerinin kabul edilmesi ve uygulanması.
- (iv). Bölgesel ve ulusal sorunların çözümüne katkıda bulunmak.
- (v). İstihdam ve hizmet alımı ilişkilerinde herkese karşı adil davranmak.

Johannesburg Zirvesi'nde oluşturulan hedeflerle yola çıkan Türkiye sürdürülebilirlik alanında önemli adımlar atmıştır. Çevredeki paydaşların da katılımıyla 2004 yılında Ulusal Sürdürülebilirlik Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. Ayrıca, Türkiye 2003 yılından itibaren Avrupa Çevre Ajansı'nın faaliyetlerine katılmaktadır (Çelik, 2018: 14).

Türkiye'de 1963 yılından itibaren uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında ekonomik ve sosyal kalkınma için gereken tedbirler ele alınmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, ilk defa çevre sorunları ayrı bir bölüm olarak ele alınmış, çevre ve insan ilişkisinin, sosyal ve ekonomik kalkınma için vazgeçilmez bir unsur olduğu belirtilmiştir (DPT, 1963).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında; tarım, sanayi ve kentleşme süreçlerinde çevreyi dikkate alan ilkelere yer verilmiştir. Çevre konularındaki yetkilerin yerel yönetimlere verilmesi bu planda gündeme gelmiştir. Planda, çevre sorunlarının, ortaya çıkmadan önce önlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu dönemde çevre sorunlarını konu alan raporun hazırlanması kararlaştırılsa da yaşanan ekonomik nedenlerden dolayı hazırlanamamıştır (DPT, 1963).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında; planlanan sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda ilk ciddi adımlar atılarak Çevre Bakanlığına bağlı Çevre Envanter Dairesi kurulmuş, Rio Konferansında yayımlanan "Gündem21" ilkeleri yerel olarak ele alınarak Yerel Gündem21 adı altında uygulamaya konulmuştur (DPT, 1963).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında; tarım ve sanayide kaynakların etkin kullanılması, ekonomik etkinlik sağlanırken çevrenin korunması konuları üzerinde durularak sürdürülebilir kalkınma geniş boyutları ile ele alınmıştır. Ekonomik ve sosyal alanda uygulanacak stratejilere ve alınacak politik kararlara, sürdürülebilir kalkınma ve çevre unsurlarının da dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Ulusal Çevre Stratejileri ve Eylem Planı hazırlanmıştır.

On Birinci Kalkınma Planında; Türkiye'nin, sürdürülebilir ve istikrarlı bir büyüme ile refah seviyesinin, rekabet gücünün artırılması, yeni bilgi ve teknolojilere uyum sağlama becerilerinin geliştirilerek sosyo-ekonomik yaşama daha aktif katılım sağlanması hedeflenmektedir (DPT, 1963).

Türkiye Johannesburg Zirvesinde sunduğu Ulusal Rapor ile 1992 Yılında Rio Konferansında alınan politikaların başarıyla uygulandığını ve bu konuda yakaladığı başarıları ortaya koymuştur. Raporda, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve çevresel durumu hakkında bilgi verilmiş, yoksullukla mücadele, bilişim, iletişim ve sanayi alanında yapılan sürdürülebilirlik çalışmalarına yer verilmiştir. 2006 yılında sürdürülebilir kalkınma ve çevre ilkelerini desteklemek amacıyla çevre kanununda düzenlemeler yapılmıştır (Yıkılmaz, 2011: 29). Dokuzuncu Kalkınma Planı ile Türkiye sürdürülebilir kalkınma ilkelerini Avrupa Birliği politikaları ile uyumlu hale getirmiştir. 2007-2013 yılı kapsayan planın temel ilkesi çevresel, tarihi ve kültürel değerlerin gelecek nesiller için korunması olmuştur. Önceleri sadece çevre kirliliğini önlemeye yönelik politikalar izleyen kalkınma planları zamanla sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile politikalar üretmeye evrilmişler (Terzi, 2017: 19).

İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği ekonomik sistemin karşılaşılabilecek riskleri ve bu risklere karşı uygulanacak sürdürülebilirlik çalışmalarını yaptığı analizle kamuoyuna sunmuştur. Derneğin, 2011 yılında yayınladığı rapora göre ekonomiyi bekleyen en büyük risk yaşam için gerekli olanakların bir gün bitmiş olma ihtimalidir. Dernek, sürdürülebilirliği "yaşam için gerekli kaynakların bitme olasılığına karşı çözüm yolları belirleyerek yaşamın devamlılığını sürdürme amacı" olarak tanımlamıştır. Dernek sürdürülebilirliğin Türkiye'deki durumunu incelemek için 215 işletmeye 45 soruluk bir anket uygulayarak çalışma yürütmüştür. Anket sonuçları işletmelerin sürdürülebilirlik anlayışlarında eksiklerin olduğunu ortaya koymuştur. İşletmelerin büyük çoğunluğu sürdürülebilirliğin çalışma şekillerine entegre olması gerektiğini anketlerde belirtmelerine karşın çevresel konular önem sıralamasında son sıralarda yer almaktadır. Anket sonuçlarına göre, işletmelerin, sürdürülebilirliğin ekonomik ve sosyal boyutlarına önem verdikleri sonucuna varılmıştır (İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği, 2011: 9).

3. Metot

Araştırmanın amacına uygun olarak sürdürülebilirlik çalışmalarının incelenmesi için BIST'de işlem gören 576 halka açık işletme ve Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan tezler çalışmanın evreni olarak belirlenmiştir. Bu amaçla hipotezlerin test edilmesi için BIST Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 70 işletme ve Ulusal Tez Merkezinde yer alan, Sosyal Bilimler alanında ve sürdürülebilirlik konusunda yazılmış olan 102 tez örneklem olarak seçilmiştir. Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan firmaların Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) aracılığı ile yayımlanmış oldukları faaliyet ve sürdürülebilirlik

raporları doğru kabul edilerek veriler toplanmıştır. Firmaların, 2008-2018 yılları arasında yayınlamış oldukları toplam 823 rapora ulaşılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın teorik çerçevesi Sinyal Kuramı'na göre tasarlanmıştır. Sinyal teorisi, sinyallerin veya ipuçlarının görünür, duyulabilir veya diğer saptanabilir yollarla iletilmesi için iki taraf arasındaki iletişimi inceleyen bir teorik çalışmayı ifade etmektedir (Alhabeeb, 2007: 2). Araştırmada, sürdürülebilirlik çalışmalarını kapsayan ve sürdürülebilirlik sinyali oluşturabilecek 19 anahtar kelime temel alınmıştır. Sürdürülebilirlik sinyali olarak "Kurumsal", "Kurumsallaşma", "Kurumsal Yönetim", "Stratejik Yönetim", "Kurumsal Sosyal Sorumluluk", "Çevre", "Yeşil", "Sürdürülebilir Çevre", "Sürdürülebilirlik", "Kurumsal Sürdürülebilirlik", "Performans Ölçümü", "Kalkınma", "Kurumsal İtibar", "Rekabet", "Marka", "Verimlilik", "Hesap Verme", "İnsan Kaynağı", "Sürdürülebilir Büyüme" kelimeleri seçilmiştir. Sürdürülebilirlik sinyali oluşturan bu kelimeler Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan firmaların Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) aracılığı ile yayınlamış oldukları faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarında içerik analizi yöntemi ile taranmıştır.

Tablo 1. Sürdürülebilirliğin Boyutlara Göre Sınıflandırılması

Ekonomik Boyut	Sosyal Boyut	Çevresel Boyut
Kurumsal	Kurumsal Sosyal Sorumluluk	Çevre
Kurumsallaşma	Kurumsal İtibar	Sürdürülebilir Çevre
Kurumsal Yönetim	Hesap Verme	Yeşil
Stratejik Yönetim	Performans Ölçümü	Kurumsal Sürdürülebilirlik
Rekabet	Kalkınma	Sürdürülebilirlik
Verimlilik	Marka	
Sürdürülebilir Büyüme	İnsan Kaynağı	

4. Bulgular

Firmaların sürdürülebilirlik çalışmalarına ne kadar önem verdikleri ve bu önemi raporlara ne derecede yansıtılabildikleri araştırılmış, bulgular sektörel ortalamalar bazında açıklanmıştır. Her boyut için faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarında ortalama olarak inceleme yapılmıştır. Raporlarda her boyuta ne kadar değinildiğine bakılmıştır.

2008 yılında işletmelerin faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarında, sürdürülebilir kalkınmanın boyutları olan ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlere ne kadar yer verdikleri incelenmiştir (Ek-1). 2008 yılı faaliyet raporlarına göre ekonomik boyuta en çok yer veren sektörün 17,42 ortalama ile haberleşmenin olduğu görülmektedir. Haberleşme sektöründe ekonomik boyuta en çok Turkcell'in önem verdiği saptanmıştır. Ekonomik boyuta en az yer veren sektörün 1,42 ortalama ile ulaştırma ve depolama olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2008 yılı verilerine göre sosyal boyut raporlarda en fazla yer verilen boyut olmuştur. Faaliyet raporlarında sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutuna en çok yer veren sektörün 51,02 ortalama ile bankalar olduğu dikkat çekmektedir. Sektörde yer alan bankalar arasında Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankasının hem faaliyet hem de sürdürülebilirlik raporlarında sosyal boyuta diğer bankalara göre daha çok önem verdiğini söylemek mümkündür. Raporlarında sosyal boyuta en az yer veren sektörün 2,47 ortalama ile kimya, ilaç, petrol, lastik ve plastik sektörü olduğu görülmektedir.

2008 yılı verileri incelendiğinde çevresel boyutun 13,95 ortalama ile sosyal ve ekonomik boyuta göre en az yer verilen boyut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bankalar sektörü çevresel boyuta en çok yer veren sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen verilerde Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası'nın sürdürülebilirlik raporlarında çevresel boyuta önem verdiği saptanmıştır. Çevresel boyuta en az yer veren sektörün 0,10 ortalama ile ulaştırma ve depolamanın olduğu görülmektedir.

2009 yılında yayınlanan faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları incelendiğinde (Ek-2) işletmelerin 2008 yılına kıyasla sürdürülebilirlik raporlarına daha çok önem verdikleri söylenebilmektedir. İşletmelerin faaliyet raporları ile sürdürülebilirlik raporları karşılaştırıldığında ise sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarına sürdürülebilirlik raporlarında daha çok yer verildiği görülmektedir. 2009 yılında ekonomik boyuta sürdürülebilirlik raporlarında en çok yer veren sektör 51,33 ortalama ile toptan ticaret sektörü olmuştur. Sektörde ekonomik boyuta en çok Doğu Otomotiv'in önem verdiği dikkat çekmektedir. 2009 yılı raporlarında ekonomik boyuta en az yer veren sektör ise 1,60 ortalama ile taş ve toprağa dayalı imalat sektörü olmuştur.

Sosyal boyut verilerine bakıldığında sürdürülebilirlik raporlarının faaliyet raporlarına göre ön plana çıktığını söylemek mümkündür. 2009 yılında sosyal boyuta en çok yer veren sektör 56, 71 ortalama ile toptan ticaret sektörü olmuştur. Doğu otomotiv sosyal boyuta en çok önem veren işletme olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal boyuta en az yer veren sektörler ise 0,10 ortalama ile holdingler ve yatırım şirketleri sektörü ile kimya, ilaç, petrol, lastik ve plastik imalatı sektörleri olmuştur.

2009 yılının çevresel boyutla ilgili verileri incelendiğinde 141,0 ortalama ile toptan ticaret sektörünün ve sektörde yer alan Doğu Otomotiv'in çevresel boyuta en çok yer veren işletme olduğu görülmektedir. Genel olarak 2009 yılına bakıldığında her üç boyuta en çok yer veren sektörün toptan ticaret sektörü olduğu görülmektedir. Doğu Otomotiv sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutuna da en çok yer veren işletme olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevresel boyuta en az yer veren sektörün 0,10 ortalama ile ulaştırma ve depolama sektörü olduğu tespit edilmiştir.

2010 yılı verilerine bakıldığında (Ek-3), sektörlerin 2008 ve 2009 yılına kıyasla sürdürülebilir kalkınma boyutlarına daha fazla yer verdiğini söylemek mümkündür. Ekonomik boyuta

en çok yer veren sektörün 43,17 ortalama ile haberleşme sektörü olduğu görülmektedir. Haberleşme sektöründe ekonomik boyuta en çok önem veren işletme Turkcell olmuştur. Aynı yıl için ekonomik boyuta en az önem veren sektör gayrimenkul yatırım ortaklıklarıdır.

2008 yılında ekonomik boyuta en çok yer veren haberleşme sektörü 2010 yılında 71,79 ortalama ile sosyal boyuta en çok yer veren sektör olmuştur. 2008 yılında ekonomik boyuta en çok önem veren Turkcell'in 2010 yılında sosyal boyuta daha çok önem verdiği görülmektedir

2009 yılında çevresel boyuta en az yer veren ulaştırma ve depolama sektörü, 2010 yılında 2,64 ortalama ile hem sosyal boyuta hem de 0,10 ortalama ile çevresel boyuta en az yer veren sektör konumundadır.

2009 yılında her üç boyutta sektörler arası liderliğini koruyan toptan ticaret sektörü ve Doğu Otomotiv İşletmesi 2010 yılında da 29, 40 ortalama ile çevresel boyuta en çok önem veren işletme olarak dikkat çekmektedir.

2011 yılı verilerine bakıldığında (Ek-4) toptan ticaret sektörü 45,17 ve 40, 60 ortalama ile hem ekonomik boyuta hem de çevresel boyuta en çok yer veren sektör olduğu görülmektedir. "Doğu Otomotiv" 'in işletmeler arasında ekonomik ve çevresel boyuta en çok önem veren işletme olduğu dikkat çekmektedir. Sosyal boyuta ise en çok yer veren sektörün 77, 14 ortalama ile girişim sermayesi yatırım ortaklığı olduğunu söylemek mümkündür. 2011 yılı itibariyle ekonomik boyuta en az önem veren sektör 0,50 ortalama ile gayrimenkul yatırım ortaklıkları sektörüdür. Sosyal ve çevresel boyuta ise en az yer veren sektör 3,07 ve 0,10 ortalama ile ulaştırma ve depolama sektörü olmuştur.

2012 yılında işletmelerin hem faaliyet hem de sürdürülebilirlik raporlarında sürdürülebilir kalkınma boyutlarına daha çok yer verdikleri görülmektedir (Ek-5). Ekonomik boyuta en çok yer veren sektör 45,67 ortalama ile savunma sektörü, en çok önem veren işletme ise "Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş." olmuştur. Ekonomik boyuta en az önem veren sektör ise 3,28 ortalama ile madencilik ve taş ocakçılığı sektörü olmuştur.

Önceki yıllarda da sosyal boyuta en çok yer veren haberleşme sektörü ve Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. işletmesi 2012 yılında da 85,93 ortalama ile lider konumundadır. Sosyal boyuta en az yer veren sektörün ise 1,14 ortalama ile Ana metal sanayii sektörü olduğu görülmektedir.

2008 yılında sosyal boyuta en çok yer veren sektör olan bankalar 2012 yılında 41,45 ortalama çevresel boyuta en çok yer veren sektör olmuştur. En çok önem veren işletmenin ise "Türkiye Garanti Bankası A.Ş." olduğu dikkat çekmektedir. 2008 yılından itibaren sektörel ortalamalarında yükselme görülmeyen ulaştırma ve depolama sektörü 0,30 ortalama ile çevresel boyuta en az yer veren sektör konumundadır.

2013 yılı verilerine bakıldığında (Ek-6) sektör ortalamalarının geçmiş yıllara göre artış gösterdiği

görülmektedir. 2013 yılında ekonomik boyuta en çok yer veren sektör 67,83 ile toptan ticaret sektörü olduğu, en çok önem veren işletmenin ise "Doğu Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş." olduğu dikkat çekmektedir. Sosyal ve çevresel boyuta en çok yer veren 104,64 ve 57,33 ortalamalar ile yine Bankalar sektörü olmuştur. Ekonomik ve Sosyal boyuta en az yer veren 2,06 ve 3,71 ortalama ile Madencilik ve Taş ocakçılığı sektörüdür. Çevresel boyuta en az yer veren sektörün ise 1,40 ortalama ile Bilişim sektörü olduğu görülmektedir.

Sektörel ortalamaları düşmesine rağmen 2014 yılında ekonomik ve çevresel boyuta yine en fazla yer veren, 75,17 ve 50,20 ortalamalar ile Toptan Ticaret sektörü ve işletmenin ise "Doğu Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş." olduğu karşımıza çıkmaktadır (Ek-7). 51,02 sektör ortalaması ile 2008 yılında sosyal boyuta en çok yer veren bankalar sektörü ve "Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası A.Ş." 2014 yılında da bu alanda lider konumundadır. Bankalar sektörünün 2014 yılındaki sektör ortalaması artış göstererek 128,63 olmuştur. 2014 yılında ekonomik ve sosyal boyuta en az yer veren sektörün 0,17 ve 0,71 ortalamalar ile Ana Metal Sanayi olduğu karşımıza çıkmaktadır. Çevresel boyuta ise en az yer veren sektör 1,30 ortalama bilişim sektörü olarak saptanmıştır.

Önceki yıllarda sosyal boyuta en çok yer veren sektör olan bankalar, 2015 yılında (Ek-8) 76,48 ve 122,86 ortalamalar ile hem ekonomik hem de sosyal boyuta en çok yer veren sektör olmuştur. "Türkiye Garanti Bankası A.Ş." ve "Türkiye Halk Bankası A.Ş." işletmeleri de ekonomik ve sosyal boyutlara en çok önem veren işletmeler olmuştur. Ayrıca son üç yılda bankalar sektörü sosyal boyuta en fazla yer veren sektör olarak ön plana çıkmaktadır. Çevresel boyuta en çok yer veren sektörün 83,20 ortalama ile Toptan ticaret sektörü, en çok önem veren işletmenin ise "Doğu Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş." olduğu tespit edilmiştir. 2015 yılında ekonomik ve sosyal boyuta en az yer veren sektör 6,33 ve 5,14 ortalamalar ile Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı, çevresel boyutta ise 2,40 ortalama ile Bilişim sektörü olmuştur.

2016 yılında (Ek-9) Ekonomik ve sosyal boyuta en çok yer veren sektör 72,92 ve 105, 93 ortalamalar ile Haberleşme sektörü olmuştur. 2012 yılında haberleşme sektöründe lider konumunda işletme olan Turkcell'in yerine 2016 yılında "Türk Telekomünikasyon A.Ş." nin geçtiği dikkat çekmektedir. Çevresel boyuta en çok yer veren sektörün 84,00 ortalama ile Toptan Ticaret sektörü olduğu, en çok önem veren işletmenin ise "Doğu Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş." olduğu tespit edilmiştir. Aynı yıl içinde ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlara en az yer veren sektörün 6,50, 5,14 ve 0,40 ortalamalar ile Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı sektörünün olduğu görülmektedir.

Sektörel ortalamasında önemli bir artış görülen Tekstil giyim eşyası ve deri sektörü 2017 yılında 105,50 ortalama ile ekonomik boyuta en çok yer veren sektör olmuştur. Bu sektörde faaliyet gösteren "Kordsa Teknik Tekstil A.Ş."

ekonomik boyuta en çok önem veren işletme olarak dikkat çekmektedir. Sosyal boyuta birçok sektörün yer vermesine rağmen 154,18 yüksek sektörel ortalama ile banka sektörü lider konumundadır. En çok önem veren işletmenin “Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası A.Ş.” olduğu görülmektedir. Çevresel boyuta ise en çok yer veren 35,20 ortalama ile Ana Metal sanayi sektörü, en çok önem veren işletmenin ise “Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.” olduğu tespit edilmiştir.

2017 yılında (Ek-10) ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlara en az yer veren sektörün 6,83, 6,00 ve 0,40 ortalamalar ile Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı sektörü olduğu görülmektedir.

Haberleşme sektörü ve “Türk Telekomünikasyon A.Ş.” işletmesi 109,00 ortalama ile 2018 yılında da ekonomik boyuta en çok yer veren sektör olarak liderliğini sürdürmektedir. Aynı şekilde bankalar sektörü ve “Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası A.Ş.” işletmesi 146,14 ortalama ile sosyal boyuta en çok yer veren sektör olarak liderliğini sürdürmektedir. Çevresel boyuta en çok yer veren sektörün ise 35,60 ortalama ile Ana Metal Sanayi sektörü, en çok önem veren işletmenin ise “Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.” olduğu görülmektedir.

2018 yılında (Ek-11) ekonomik ve çevresel boyuta en az yer veren sektörün 7,67 ve 0,40 ortalamalar ile Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları sektörü olduğu karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu sektör son üç yılda ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlara en az yer veren sektör olarak dikkat çekmektedir. Sosyal boyuta en az yer veren sektörün ise 4,57 ortalama ile Madencilik ve Taş Ocakçılığı sektörü olduğu tespit edilmiştir.

5. Sonuç

Şirketlerin sürdürülebilirlik çalışmalarında sadece buldukları faaliyetlerin etkili olmadığı, işletmelerin meşruiyet çabalarının ve kurumsallaşma isteklerinin daha etkili olduğu gözlenmiştir. İşletmelerin paydaş beklentilerini karşılama düzeylerini gösteren sinyallerin işletmeler düzeyinde farklılaştığı görülmektedir. Başarılı şirketlerin taklit edildikleri söylenebilmektedir.

Türkiye’deki işletmelerin sürdürülebilirlik çalışmaları 4 Kasım 2014 tarihinde BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’nin oluşturulmasıyla resmîyet kazansa da konu ile ilgili akademik çalışmalar 1997 yılından itibaren yürütülmektedir. İşletmeler tarafından sürdürülebilirlik raporlarının 2008 yılından itibaren yayımlandığı bilinmektedir.

Araştırmanın sınırlarını oluşturan 2008-2018 yılları arasında yayınlanan raporları incelediğimizde yıllara göre rapor sayılarının artış gösterdiğini söyleyebilmektedir.

Araştırmanın evrenini oluşturan Ulusal Tez Merkezinde yayınlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinde sürdürülebilirlik konusu 1997 yılından itibaren çalışılmaya başlanmış ve bu konuda 485 adet tez yayınlanmıştır.

Akademik çalışmaların, Türkiye’deki sürdürülebilirlik anlayışının temelini oluşturduğu, aynı zamanda konunun bilimsel gelişimine katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Araştırmada işletmelerin sürdürülebilirlik çalışmalarının akademik çalışmalarla ne kadar uyumlu yürütüldüğü karşılaştırılmıştır. Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmeler sektörel bazda değerlendirilmeye alınmış ve raporlarda sürdürülebilirliğin hangi boyutuna daha çok yer verildiği araştırılmıştır. İlk sürdürülebilirlik çalışmalarına 2008-2009 yıllarında yer verildiği ve 7 işletmenin sürdürülebilirlik raporu yayınladığı bulgulanmıştır. 2008 yılında “Bankalar”, “Elektrik, Gaz ve Buhar”, “Gıda, İçecek ve Tütün”, “Haberleşme”, “Holdingle ve Yatırım Şirketleri”, “Kimya, İlaç, Petrol, Lastik ve Plastik” sektörlerinde yer alan işletmeler faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları yayınlamış ve bu raporlarda kurumsal sürdürülebilirliğin boyutlarına yer vermişlerdir. Bankalar sektörünün sosyal ve çevresel boyutlara, haberleşme sektörünün ise ekonomik boyuta en çok yer verdiği bulgulanmıştır.

2010 yılından itibaren yayınlanan sürdürülebilirlik rapor sayılarında artış olduğu ve işletmelerin faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarında kurumsal sürdürülebilirliğin boyutlarına daha çok yer verildiği tespit edilmiştir. Toptan Ticaret sektörü 2008-2018 yıllarda sürdürülebilirliğe en çok yer veren sektör olarak dikkat çekmektedir. Sektörde yer alan Doğuş Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş. 2009 yılında her üç boyuta (ekonomik, sosyal ve çevresel), 2010 yılında çevresel boyuta, 2011 yılında ekonomik ve çevresel boyuta, 2013 yılında ekonomik boyuta, 2014 yılında ekonomik ve çevresel boyuta, 2015 ve 2016 yılında çevresel boyuta en fazla önem veren işletme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet düzenlemeleri, yasalar, yönetmelikler ve politikalar işletmelerin sorumluluk bilinci ile faaliyet göstermelerine katkıda bulunarak sürdürülebilirlik açısından da destekleyici güç olmaktadır. Sürdürülebilirlik çalışmalarının geliştirilmesi amacıyla işletmeler ile devlet arasındaki yasal ilişkiler değişen koşullara göre yeniden düzenlenmektedir. Devletin zorunlu kıldığı düzenlemelerle işletmeler, yasalar gereği yayımlamakla yükümlü oldukları finansal ve çevresel raporlarla, finansal verilerin kamuoyuna ilanı gibi etkinliklerle kurumsal itibarlarını korumakta ve karlılıklarını artırmaktadırlar.

Devlet destekli sermaye ile kurulan işletmelerin sürdürülebilirlik çalışmalarına daha çok önem verdikleri anlaşılmaktadır. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), Turkcell, Aselsan ve Halkbank’ı bu tür işletmelere örnek verebiliriz. Bankalar sektörü, sürdürülebilirliğin sosyal boyutuna daha çok önem veren sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada TSKB öncü bir işletme olmaktadır. 1950 yılında, T.C. Merkez Bankası’nın desteği ile kurulan TSKB kurumsal bankacılık ve sürdürülebilirlik konularındaki çalışmaları ile sektördeki diğer bankalara öncülük etmektedir. Sürdürülebilir Kalkınmayı Destekleme misyonu ile kurulan banka finansman ve danışmanlık alanındaki çalışmalarla diğer bankalara model olmaktadır.

Kümelene analizi sonucunda 5.ci kümede yer alan TSKB, raporlarda sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarına en fazla yer veren işletme olarak lider konumunda yer almaktadır.

Sonuç itibarıyla, Türkiye’de sürdürülebilirlik çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığı, işletmelerin sürdürülebilirlik çalışmalarının akademik çalışmalarla paralellik göstermediği ancak yıllara göre gelişim gösterdiği söylenebilmektedir. Sürdürülebilirlik çalışmalarına önem veren sınırlı sayıda işletmenin diğer işletmeler tarafından model olarak kabul edildiği sonucuna varılmıştır. Sürdürülebilirlik çalışmalarına yeni başlayan işletmelerin, model aldıkları işletmelerle izomorfik özelliklere sahip oldukları görülmektedir.

Sürdürülebilirlik, iş dünyasına hem bugünün hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir model sunmaktadır. Sürdürülebilirlik, işletme çıkarlarının toplumsal çıkarlarla çatışmadığı, toplumsal ve çevresel konuların da işletme konularına dahil edilmesi gerektiği savunmaktadır. Kaynakların sınırsız olmaması gerçeği unutulmamalı ve gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını karşılayabilme bilinci ile hareket edilmelidir. Sürdürülebilirlik, işletmelere önemli avantajlar sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik bilinci ile faaliyet gösteren işletmeler hem işletmenin hem de ülkenin kaynaklarının israfına uğramadan düzgün kullanılmasını sağlayabilmektedirler. Sürdürülebilirlik çalışmalarına önem veren işletmeler kurumsallaşma yönünde önemli adımlar atmaktadırlar ki, bu durum işletmenin itibarını paydaşların gözünde yükseltmektedir.

Kaynakça

- Aksoy, Ç. (2013). *Sürdürülebilirlik performansının değerlendirilmesine yönelik ölçek önerisi ve Türkiye’deki işletmelerde uygulaması* (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Alhabeeb, M. J. (2007). Consumers’ Cues For Product Quality: An Application of The Signaling Theory. *Allied Academies International Conference, Proceedings of the Academy of Marketing Studies*, 12(1), 1-6.
- Aslanbay, T. (2008). *Kurumsallaşmanın işletmenin sürekliliği üzerine etkisi ve bir araştırma* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Bıçakçı, B. (2012). Sürdürülebilirlik Yönetimlerinde Halka İlişkilerin Rolü. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4 (1), 47-56.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Clarke T. & Clegg, S. (2003), Management Paradigms for The New Millennium. *International Journal of Management Reviews*, 2(1), 60-61.

- Çelik, Y. (2018). *Sürdürülebilirlik muhasebesi, sürdürülebilirlik raporlama ilkeleri (GRI), Bist sürdürülebilirlik endeksinde işlem gören bankaların sürdürülebilirlik raporlarının karşılaştırılması* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Elkington, J. (1997). *Cannibals With Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford: Capstone.
- Harris, J. M. (2000). Basic Principles of Sustainable Development. *Global Development and Environment Institute*, 1-25.
- İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği. (2011). *Türk İş Dünyasında Sürdürülebilirlik Uygulamaları Değerlendirme Raporu*. (Erişim Tarihi: 25.05.2020), https://www.pwc.com.tr/tr/publications/arastirmalar/pdf/pwc_surdurulebilirlik_raporu-2012.pdf
- DPT (1963). *Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl, 1963-1967)*. Ankara: Başbakanlık Matbaası. (Erişim Tarihi: 25.05.2020), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf
- Kılıç, S. (2006). Yeni Toplumsal ve Ekonomik Arayışlar Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 81-101.
- Kılınc, C. L. (2019). *BİST sürdürülebilirlik endeksinde yer alan imalat sektöründeki işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik seviyelerinin karşılaştırılması* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Kiremitçi, G. (2019). *Sürdürülebilirlik ve marka ilişkisi bağlamında sürdürülebilir marka kavramı: pınar markasının sürdürülebilirlik çalışmaları üzerine nitel bir araştırma* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Linnenluecke, M. K., Russell, S. V., & Griffiths, A. (2009). Subcultures and sustainability practices: The impact on understanding corporate sustainability. *Business Strategy and the environment*, 18(7), 432-452.
- Mevzuat (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Kanun No: 2709, Kabul Tarihi: 18/10/1982, Resmî Gazete Tarih: 9/11/1982, Sayı: 17863 (Mükerrer), Tertip: 5, (Cilt: 22, S.3). (Erişim Tarihi: 25.05.2020), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- Mirze, S.K. (2010), *İşletme*. (1. Baskı). İstanbul: Literatür Basım Yayın Dağıtım.
- Nemli, E. (2004), *Sürdürülebilir Kalkınma: Şirketlerin Çevresel ve Sosyal Yaklaşımları*. (1. Baskı). Ankara: Filiz Kitabevi.
- Nikolaou, I., Evangelinos, K., & Allan, S. (2013). A Reverse Logistics Social Responsibility Evaluation Framework

- Based on the Triple Bottom Line Approach. *Journal of Cleaner Production*, (56), 173- 184.
- Özgül, B., & Mengi, B. (2016), *Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Güvencesi, İç Denetim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Özkan, O. (2022). Hak Temelli Sürdürülebilir Gelişme Politikaları: Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı. *İdealkent*, 13 (35), 197-220.
- Özkol, E., Çelik, M., & Gönen, S. (2005). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Muhasebenin Sosyal Sorumluluğu. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 27: 134-145.
- Suchman, M. C. (1995). Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *Academy of Management Review*, 20(3), 571–610.
- Terzi, S. (2017). Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde Türkiye’de uygulanan çevre politikası araçlarının değerlendirilmesi (Uzmanlık Tezi). Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Topal, G. (2019). *Sürdürülebilirlik çalışmalarının işletmelerin finansal performanslarına etkisi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 146-169.
- Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilirlik İçin Bir Çözüm Vizyonu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3), 601-626.
- Tüm, K. (2014). Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebe Yansımaları: Sürdürülebilirlik Muhasebesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 58-65.
- Yıkılmaz, R. F. (2011). *Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi* (Uzmanlık Tezi). Ankara: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.

Ekler

Ek-1. 2008 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Banka	13,94	3,40	51,02	3,70	3,85	13,95
Bilişim	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	8,06	0,00	11,95	0,00	5,20	0,00
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	4,79	0,00	10,79	0,00	1,50	0,00
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Haberleşme	17,42	0,00	35,57	0,00	1,00	0,00
Holdingleler ve Yatırım Şirketleri	4,19	0,00	5,54	0,00	2,35	0,00
İnşaat ve Bayındırlık	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	2,63	1,42	2,25	1,05	1,45	2,53
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	8,86	0,00	11,57	0,00	3,11	0,00
Perakende Ticaret	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Savunma	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	1,43	0,00	2,71	0,00	0,64	0,00
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Toptan Ticaret	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ulaştırma ve Depolama	1,42	0,00	2,57	0,00	0,10	0,00

Ek-2. 2009 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Banka	10,35	7,38	0,36	6,84	4,58	15,45
Bilişim	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	0,00	0,00	0,54	4,52	5,73	14,47
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	4,04	0,00	0,35	0,00	1,70	0,00
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Haberleşme	38,33	0,00	1,60	0,00	13,50	0,00

Holdingle ve Yatırım Şirketleri	7,61	0,00	0,10	0,00	2,30	0,00
İnaaat ve Bayındırlık	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	3,67	1,79	0,10	1,34	2,33	3,08
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	15,98	0,00	0,40	0,00	3,97	0,00
Perakende Ticaret	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Savunma	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Taş ve Toprağı Dayalı İmalat	1,60	0,00	0,14	0,00	0,48	0,00
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Toptan Ticaret	0,00	51,33	0,00	56,71	0,00	141,00
Ulaştırma ve Depolama	2,25	0,00	0,22	0,00	0,10	0,00

Ek-3. 2010 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	3,25	0,00	16,57	0,00	4,30	0,00
Banka	23,50	4,71	52,48	1,27	3,75	7,90
Bilişim	9,75	0,00	17,00	0,00	1,80	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	7,61	0,00	10,81	0,00	5,87	0,00
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	0,25	0,00	4,64	0,00	0,30	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	19,88	0,00	23,50	0,00	4,50	0,00
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Haberleşme	43,17	0,00	71,79	0,21	6,20	0,00
Holdingle ve Yatırım Şirketleri	15,88	1,40	25,76	0,24	5,68	1,58
İnaaat ve Bayındırlık	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	6,60	2,73	14,88	3,73	4,00	3,98
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	1,50	0,00	13,95	0,00	1,80	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	19,00	3,14	25,73	3,41	4,97	8,74
Perakende Ticaret	12,56	0,00	36,67	0,00	2,53	0,00
Savunma	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Taş ve Toprağı Dayalı İmalat	1,30	2,20	8,69	1,37	1,20	13,72
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	8,50	0,00	42,71	0,00	5,80	0,00
Toptan Ticaret	5,83	39,17	9,71	30,43	2,20	29,40
Ulaştırma ve Depolama	1,00	0,83	0,00	2,64	0,00	0,10

Ek-4. 2011 Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	6,92	0,00	21,21	8,93	4,80	0,00
Banka	24,92	5,19	66,63	0,43	4,78	15,08
Bilişim	9,75	0,00	11,14	0,00	1,60	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	16,39	4,72	23,10	5,19	14,00	11,00
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	0,50	0,00	39,43	0,00	0,80	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	23,75	0,00	25,32	0,00	6,55	0,00
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0,00	0,00	77,14	0,00	0,00	0,00
Haberleşme	41,67	9,83	71,14	8,07	3,30	11,40
Holdingle ve Yatırım Şirketleri	20,61	3,22	31,00	0,32	5,98	1,60
İnaaat ve Bayındırlık	4,50	0,00	5,71	0,00	3,40	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	0,00	0,00	22,57	0,00	0,00	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	21,04	0,00	23,75	0,00	12,18	0,00
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	0,67	0,00	15,52	7,62	0,00	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	28,05	2,79	35,39	0,00	12,71	8,86
Perakende Ticaret	14,83	0,00	38,76	0,00	2,53	0,00
Savunma	15,17	0,00	0,00	0,00	12,40	0,00
Taş ve Toprağı Dayalı İmalat	2,90	2,83	24,74	1,94	2,20	16,24
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	13,17	0,00	11,14	36,71	5,60	0,00
Toptan Ticaret	6,67	45,17	0,00	0,00	2,60	40,60
Ulaştırma ve Depolama	2,50	0,00	3,07	0,00	0,10	0,00

Ek-5. 2012 Yılı Sektörel Ortalamalar

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	8,75	0,00	1,14	0,00	4,90	0,00
Banka	42,63	13,69	84,54	14,39	9,33	41,45
Bilişim	16,33	0,00	0,64	0,00	1,90	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	22,83	14,94	23,90	8,57	15,27	37,87
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	11,92	0,00	6,21	0,00	1,50	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	29,04	4,33	45,00	6,89	7,40	11,95
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Haberleşme	41,08	0,00	85,93	0,00	4,20	0,00
Holdingle ve Yatırım Şirketleri	26,54	0,07	51,85	0,04	8,33	0,20
İnşaat ve Bayındırlık	21,58	0,00	32,07	0,00	11,80	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	31,00	0,00	68,00	0,00	17,00	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	37,08	9,21	35,00	9,63	15,90	10,93
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	3,28	0,00	4,10	0,00	1,67	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	31,90	2,50	44,59	3,08	11,49	6,74
Perakende Ticaret	24,72	0,00	30,76	0,00	2,47	0,00
Savunma	45,67	0,00	54,71	0,00	15,20	0,00
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	8,60	4,00	16,91	4,63	2,64	16,16
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	32,83	0,00	55,43	0,00	9,40	0,00
Toptan Ticaret	11,83	50,67	11,14	35,29	2,00	26,60
Ulaştırma ve Depolama	3,42	0,00	3,86	0,00	0,30	0,00

Ek-6. 2013 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	10,25	0,00	20,50	0,00	7,80	0,00
Banka	58,48	19,94	104,64	19,36	6,05	57,33
Bilişim	26,58	0,00	24,07	0,00	1,40	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	25,11	8,83	41,33	3,38	16,47	22,80
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	39,42	0,00	23,50	0,00	7,90	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	33,42	6,50	40,82	11,61	7,35	19,00
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Haberleşme	63,58	0,00	95,00	0,00	3,70	0,00
Holdingle ve Yatırım Şirketleri	39,26	1,14	49,35	1,30	14,10	5,05
İnşaat ve Bayındırlık	20,50	0,00	13,50	0,00	6,10	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	38,17	0,00	65,00	0,00	10,00	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	37,00	2,29	42,84	0,88	12,73	5,85
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	2,06	0,00	3,71	0,00	1,87	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	38,67	11,48	49,08	11,84	16,46	33,06
Perakende Ticaret	26,83	0,00	41,57	0,00	3,60	0,00
Savunma	56,83	14,00	56,86	5,29	12,60	19,40
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	19,37	3,97	21,69	0,66	5,80	13,00
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	40,50	0,00	55,29	0,00	5,60	0,00
Toptan Ticaret	9,33	67,83	11,00	37,43	2,40	32,60
Ulaştırma ve Depolama	15,50	0,00	4,50	0,00	1,60	0,00

Ek-7. 2014 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	0,17	1,50	0,00	0,71	0,00	12,30
Banka	72,13	15,48	128,63	13,93	7,50	27,40
Bilişim	30,50	0,00	11,50	0,00	1,30	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	37,61	12,44	51,76	8,76	20,20	34,40
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	31,50	0,00	20,57	0,00	9,00	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	32,46	7,50	36,71	12,89	8,60	23,75
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Haberleşme	74,25	11,75	108,71	7,64	3,90	4,60
Holdingle ve Yatırım Şirketleri	33,94	3,01	58,15	2,79	10,10	3,88
İnşaat ve Bayındırlık	25,67	0,00	15,71	0,00	7,40	0,00

Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	37,50	0,00	69,43	0,00	9,00	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	39,81	10,52	32,18	4,43	11,45	21,98
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	2,61	0,00	4,81	0,00	4,53	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	44,90	10,29	55,82	11,78	14,69	24,69
Perakende Ticaret	30,44	0,00	39,81	0,00	3,27	0,00
Savunma	67,33	16,33	57,29	7,57	5,80	25,60
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	20,40	10,07	23,91	12,29	6,44	24,56
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	49,00	16,50	57,43	18,86	9,40	23,40
Toptan Ticaret	7,00	75,17	14,14	48,29	1,00	50,20
Ulaştırma ve Depolama	19,92	12,17	10,14	6,07	0,40	8,30

Ek-8. 2015 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	12,58	9,50	6,79	3,57	10,00	41,10
Banka	76,48	18,79	122,86	18,54	17,08	55,65
Bilişim	25,17	0,00	24,79	0,00	2,40	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	39,72	12,17	47,48	6,43	27,53	24,53
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	33,92	0,00	23,29	0,00	10,80	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	37,33	3,54	36,18	7,82	17,55	10,50
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	6,33	0,00	5,14	0,00	0,40	0,00
Haberleşme	48,42	0,00	113,07	0,00	4,30	0,00
Holdingleler ve Yatırım Şirketleri	32,33	5,01	46,56	4,55	12,10	15,23
İnşaat ve Bayındırlık	8,67	0,00	28,43	0,00	5,80	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	32,83	0,00	90,71	0,00	11,80	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	46,79	7,33	27,96	4,52	15,13	17,63
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	9,33	0,00	6,00	0,00	2,47	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	48,93	11,05	46,31	14,37	19,77	33,11
Perakende Ticaret	43,89	0,00	44,29	0,00	8,73	0,00
Savunma	66,33	16,33	63,57	8,57	8,20	30,20
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	19,50	5,70	25,69	4,03	9,16	21,92
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	8,00	13,33	39,71	18,14	0,00	49,60
Toptan Ticaret	10,00	32,50	14,57	34,57	3,40	83,20
Ulaştırma ve Depolama	21,08	12,00	10,14	5,71	1,40	22,50

Ek-9. 2016 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	20,25	9,92	6,64	16,00	14,90	38,50
Banka	72,21	27,52	103,93	27,34	18,25	48,08
Bilişim	22,50	0,00	11,57	0,00	3,80	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	42,44	18,44	40,38	14,24	29,53	53,33
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	46,67	0,00	22,71	0,00	8,40	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	34,33	3,00	42,96	7,25	13,30	18,30
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	6,50	0,00	5,14	0,00	0,40	0,00
Haberleşme	72,92	7,75	105,93	8,00	6,70	15,10
Holdingleler ve Yatırım Şirketleri	34,96	3,60	49,36	6,31	14,88	16,12
İnşaat ve Bayındırlık	9,08	0,00	29,86	0,00	4,40	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	37,50	0,00	102,00	0,00	29,80	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	45,13	4,73	32,75	2,88	19,30	11,55
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	9,28	0,00	7,19	0,00	2,33	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	54,50	10,64	51,61	11,49	27,34	40,74
Perakende Ticaret	47,94	6,50	35,76	3,71	9,67	29,40
Savunma	67,67	17,00	59,71	8,14	8,20	29,80
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	24,50	12,20	29,17	14,89	15,84	20,92
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	0,00	10,33	0,00	15,00	0,00	34,40
Toptan Ticaret	9,67	33,50	17,57	37,00	4,60	84,00
Ulaştırma ve Depolama	18,83	14,08	8,00	6,00	0,80	19,40

Ek-10. 2017 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	31,08	9,75	15,07	4,93	20,40	35,20
Banka	78,56	13,90	154,18	14,75	20,40	0,51
Bilişim	27,92	6,08	12,21	1,50	4,50	0,45
Elektrik, Gaz ve Buhar	20,72	9,50	13,62	3,76	16,87	1,12
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	26,58	0,00	28,64	0,00	8,20	0,82
Gıda İçecek ve Tütün	35,75	2,71	55,21	5,86	15,90	0,80
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	6,83	0,00	6,00	0,00	0,40	0,08
Haberleşme	28,33	9,17	83,86	8,21	3,30	0,33
Holdingle ve Yatırım Şirketleri	36,90	5,79	60,77	10,80	13,98	0,23
İnşaat ve Bayındırlık	28,00	4,67	39,50	8,36	10,10	1,01
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	53,00	0,00	84,71	0,00	14,00	2,80
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	47,77	5,19	37,14	1,45	19,48	0,49
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	9,72	0,00	6,05	0,00	2,53	0,17
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	62,64	9,24	56,24	8,78	30,26	0,86
Perakende Ticaret	69,39	8,00	33,19	6,62	3,40	0,23
Savunma	39,67	22,00	55,86	9,29	9,00	1,80
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	21,43	10,07	33,34	10,06	8,76	0,35
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	105,50	10,17	55,43	19,71	7,80	1,56
Toptan Ticaret	0,00	10,83	0,00	17,29	0,00	0,00
Ulaştırma ve Depolama	17,00	8,33	8,14	5,50	0,80	0,08

Ek-11. 2018 Yılı Sektör Ortalamaları

Faaliyet Sektörleri	Ekonomik Boyut		Sosyal Boyut		Çevresel Boyut	
	F.R	S.R	F.R	S.R	F.R	S.R
Ana Metal Sanayi	49,67	0,00	22,79	0,00	35,60	0,00
Banka	68,44	0,00	146,14	0,00	15,95	0,00
Bilişim	28,33	0,00	11,36	0,00	1,40	0,00
Elektrik, Gaz ve Buhar	56,17	6,44	48,38	3,90	31,20	27,67
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	26,83	0,00	24,29	0,00	11,30	0,00
Gıda İçecek ve Tütün	44,08	0,00	55,46	0,00	14,10	0,00
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	7,67	0,00	7,43	0,00	0,40	0,00
Haberleşme	109,00	0,00	112,29	0,00	11,00	0,00
Holdingle ve Yatırım Şirketleri	41,53	0,00	57,15	0,00	11,73	0,00
İnşaat ve Bayındırlık	27,33	0,00	61,07	0,00	7,40	0,00
Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	34,83	0,00	78,29	0,00	13,00	0,00
Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik	45,00	0,00	41,25	0,00	20,00	0,00
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	11,22	0,00	4,57	0,00	1,73	0,00
Metal Eşya Makine Elek. Cihazlar	71,86	0,00	55,76	0,00	26,46	0,00
Perakende Ticaret	46,94	0,00	34,95	0,00	4,47	0,00
Savunma	95,00	0,00	58,29	0,00	11,20	0,00
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	32,40	0,00	23,37	0,00	11,56	0,00
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	59,83	0,00	66,43	0,00	12,20	0,00
Toptan Ticaret	9,67	0,00	20,00	0,00	6,60	0,00
Ulaştırma ve Depolama	25,67	0,00	7,71	0,00	2,40	0,00

Extended Summary

Purpose

In this study, the compatibility of the sustainability studies of the enterprises with the sectors in which they operate and academic studies and sending them as a sustainability signal to the stakeholders have been critically examined. Data were obtained from the activity and sustainability reports published by the 70 enterprises in the BIST Sustainability Index between 2008 and 2018 on the Public Disclosure Platform (KAP), and the development process of sustainability studies in Turkey over the years was investigated. The economic, social and environmental dimensions of corporate sustainability in academic studies are grouped according to the United Nations 2030 Sustainable Development Goals index. Sectoral averages were calculated with the data obtained from the annual and sustainability reports by the content analysis method, and it was investigated which dimensions of corporate sustainability were included more in sustainability studies.

Literature Review

The history of sustainability studies in Turkey dates back to the recent past. For the first time, the sustainability approach was on the agenda in Turkey with ecology and environmental issues. In 1978, the Prime Ministry Undersecretariat of Environment was established to represent Turkey in international platforms. In 1982, the first law on sustainability was added to the constitution. The law states, "Everyone has the right to live in a healthy and balanced environment, in Article 56 of the "Social and Economic Rights and Duties" section of the constitution. Improving the environment, protecting environmental health and preventing pollution are the debts of the state and all citizens." Although there is no direct sustainability legislation as a legal regulation, we come across the concepts of sustainability and studies in this field in the regulation of many issues in business life. Since the 2000s, the concepts of sustainable growth, sustainable economy and sustainable development have been used in the country's plans and policies. The Turkish National Report was published at the 2002 Johannesburg meeting of the World Sustainable Development Summit. In the report, Turkey's sustainability goals are explained as follows;

- (I). Complying with the laws, being sensitive to social and environmental values.
- (ii). To give importance to the protection of environmental and social values in the services provided after production, sales and distribution, to be open to information and communication.
- (iii). Adoption and implementation of transparency and accountability principles.
- (iv). To contribute to the solution of regional and national problems.
- (v). To treat everyone fairly in employment and service

procurement relationships.

Setting off with the goals set at the Johannesburg Summit, Turkey has taken important steps in the field of sustainability. With the participation of the surrounding stakeholders, the National Sustainability Development Commission was established in 2004. In addition, Turkey has been participating in the activities of the European Environment Agency since 2003.

Design/methodology/approach

In order to examine sustainability studies in accordance with the purpose of the research, 576 publicly traded companies traded in Borsa Istanbul and the theses in the National Thesis Center were determined as the universe of the study. 70 companies in the BIST Corporate Sustainability Index and 102 theses written in the field of Social Sciences and sustainability in the National Thesis Center were selected as samples. The activity and sustainability reports published by the companies included in the Corporate Sustainability Index via the Public Disclosure Platform (KAP) were accepted as correct and data were collected. A total of 823 reports published by companies between 2008 and 2018 were reached. The theoretical framework of the research was designed according to the Signal Theory. The research is based on 19 keywords that cover sustainability studies and can create a sustainability signal. The words chosen as sustainability signals were obtained by content analysis method from academic studies and grouped according to the United Nations 2030 Sustainable Development Goals index. The obtained data were analyzed with content analysis and cluster analysis methods.

Findings

As a result of the research, it has been observed that not only the activities they are involved in are effective in the sustainability studies of the companies, but the legitimacy efforts of the enterprises and the desire for institutionalization are more effective. It is seen that the signals showing the level of meeting the stakeholder expectations of the enterprises differ at the enterprise level rather than the activity sector. It can be said that successful companies are imitated. In the master's and doctoral theses published in the National Thesis Center, which constitutes the universe of the research, the subject of sustainability has been studied since 1997 and 485 theses have been published on this subject. It is thought that academic studies form the basis of the understanding of sustainability in Turkey and also contribute to the scientific development of the subject.